

A MAGYAR CÍMER TÖRTÉNETE

A címer egyedi, nemzeti, a történelmi hagyományokban gyökerező, összetett jelkép, ami a nyugati keresztény civilizáció, a lovagi kultúra szülötte. Vizsgálatával a heraldika foglalkozik.

A címerek nemcsak elvont jelképek, hanem az élet minden területén felbukkannak: ábrázolják őket kódexek lapján, kőfaragványokon, kályhacsempén, pecséten, ékszeren, zászlón, plakáton, kitüntetésen, étkezésleten, huszárcsákón vagy leggyakrabban pénzen.

A lovagi tornák résztvevőit sisakdíszük, címeres pajzsuk segítségével különböztetik meg, a csaták után a halottakat címerük alapján azonosítják.

A pajzsra és zászlóra festett jelek, ábrák a XII. sz. elején állandósulnak. Még a címerek előképei sem jelennek meg a XI. sz. utolsó harmada előtt. **Magyarországon királyi (állami) címerről csak 1202 után beszélhetünk.** Így az Árpádok eredetmondájában szereplő turulmadár még nem jelenhetett meg címerállatként, ellentétben a Képes Krónikában ábrázolttal.

A kettőskereszt, mint a királyi hatalom szimbóluma, III. Béla korában (1190 körül) jelenik meg, bizánci hatásra (III. Béla a császári udvarban nevelkedett). Nála jelenik meg először címerpajzsos, pénzre verve.

A kettőskereszt eleinte talapzat nélkül áll, majd a XIII. sz. végétől egyre gyakrabban hármashalomszerűre helyezik. Ez alakul át a késői gótika korában zöld hármashalommá. II. András pénzein tűnik fel először a kettős kereszt tövéhez illesztett nyílt, leveles aranykorona.

A vágásos címer (Árpád-ház családi jelvénye) először Imre 1202-es aranybulláján jelenik meg, majd II. Andrásnál az 1222-es aranybullán. A korai előfordulásokban kilencszer, később hétszer vágott mezőben, hol a páros, hol a páratlan sávokban oroszlánokat ábrázolnak. Az oroszlánábrázolás és a vörös-ezüst vágás spanyol hatást mutat. A vágásos címer a XIII. században csak rövid ideig használatos, IV. Béla (1235-1270) pénzein újra a kettőskeresztes címerpajzs tűnik fel.

A király és az ország címere a XIV. században kezd önálló, egymástól független tartalmat kapni. Az Árpád-ház kihalása utáni dinasztiaaváltás kihatott a címerre is. Az Anjou királyok egyesítik az Árpádok vágásos pajzsát saját lilimos címerükkel, pecsétjük hátoldalára pedig az országot szimbolizáló kettős keresztet vésik. Az 1380-as években a vágásos-lilimos címer állami jelképpé válik: rákerül az országalmára. A pajzs fölötti korona I. Ulászló (1440-1444) korában jelenik meg. A korona eleinte nyitott, Hunyadi Mátyás 1464-es pecsétjén viszont már zárt.

A köztudatban **szimbolikus jelentés** is kapcsolódik a címeren megjelenő formákhoz. E szerint a **vágásos címer négy ezüst sávja az ország négy legfontosabb folyója: a Duna, a Tisza, a Dráva és a Száva**. Az elképzelés a XV. század végi oklevelekben is feltűnik, és Werbőczy István Hármaskönyve terjeszti el. Macedo (portugál származású jezsuita) szerint a **hármashalom három hegyet jelképez: a Tátrát, a Mátrát és a Fátrát**. A mai álláspont szerint ezek csak legendák.

A kiscímer kialakulása a XV. századig nagyjából megtörtént. **Fontos jelenség a közép- és a nagycímer kialakulása: az uralkodó az ország címerébe személyes szimbólumait, és az időlegesen vagy teljesen elfoglalt tartományok jelképeit is felveszi. Az Árpád-kor végére teljessé válik a magyar királyi cím: „Dei gratia Hungarie, Dalmatie, Croatie, Rame, Servie, Galicie, Lodomerie, Cumanie, Bulgarique”, vagyis „Isten kegyelméből Magyarország, Dalmácia, Horvátország, Ráma (Bosznia), Szerbia, Galícia, Lodoméria, Kunország és Bulgária királya”.** A történelmi bukások, területi veszteségek, a török hódítások ellenére a magyar középcímer változatlanul feltünteti a volt hűbéres területeket, így ezek egy része természetesen csak igénycím. **A kapcsolt részek címereit többféleképpen illeszthetik a magyar címer alapelemeihez: vagy címerkoszorúban, vagy két vagy több, egymásra helyezett és sokféleképpen osztott címerpajzson egyesítik őket.**

A hűbéres tartományok és a magyar vágásos címer mellett **személyes szimbólumként Zsigmondnál (1387-1437) a brandenburgi sas és a cseh oroszlán, V. Lászlónál (1453-1457) a cseh oroszlán, a morva sas és az osztrák pólya, míg Mátyás leggyakrabban használt címerén a Hunyadiak oroszlánja előtt a szív-pajzson csőrében gyűrűt tartó holló jelenik meg.**

A Habsburg uralom idején, I. Ferdinánd (1526-1564) óta a **királyi pecséteken kapcsolódik össze a magyar kettőskeresztes-vágásos forma a német-római sas alakjával, és az egymásra helyezett pajzsok száma is nő.** A pecsétek címerképei Mária Terézia korában még bonyolultabbá válnak. A sok elem újrendezésére II. Lipót (1790-1792) uralkodása alatt kerül sor.

Így születik meg a **magyar nagycímer: kétszer vágott és hasított középpajzsan (az első sorban) Horvátország, Dalmácia, Szlavónia; (a második sorban) Bosznia, Szerbia; (a harmadik sorban) Kunország, Galícia, Lodoméria, Bulgária; szív-pajzsában Magyarország koronás kiscímere; alappajzsában pedig Erdély címere és az osztrák-német mellékcímerek.**

II. József (1780-1790) uralkodása idején jelennek meg olyan pénzermék, amelyeken nincs Magyarországra utaló elem. **I. Ferenc** (1792-1835) alatt pedig néhány esetben a **nemzeti címer kizorul a főhelyről**, és Ausztria szimbólumai között szerepel: „*Ausztria egyszerű tartománya lettünk a címerben is*”. Ezért követelik újra és újra a reformországgyűlések a nemzeti címer használatát, és ekkor válik az osztrák sas a gyűlölt önkény jelképévé.

1848 tavaszán a magyar forradalom az **áprilisi törvényekben megfogalmazza, hogy a nemzeti jelvények legyenek az állami szimbólumok**. Az újonnan születő intézmények a **koronás kiscímert használják**. Az Erdéllyel való unió hatására a **közép- és nagycímer elemei közé visszakerül Erdély szimbóluma**. A márciusi eseményeket követően megalkotják az **új nagycímert is: a koronás kiscímert gyűrű alakban veszik körül a különböző területek jelképei**. A középcímeren csak a ténylegesen az **országhoz tartozó területek jelképei szerepelnek**. Válaszul a december 2-i olműtzi nyilatkozatra, december 9-én eltüntetik a koronát a címerből. **A detronizáció (1849. április 14.) után a korona nélküli, úgynevezett Kossuth-címer lesz a hivatalos**.

A világsi fegyverletételt követően újra a sasos címer használatát állítják vissza. A kiegyezés (1867) visszahelyezi jogaiba az 1848-as kiscímert, az 1868-as horvát kiegyezés után pedig létrejön Magyarország, Horvát-, Szlavón- és Dalmátország egyesített címere. Ez az 1848-as középcímernek felel meg. 1874-ben az új címer kibővül **Fiume** jelképével, ünnepélyes változatán két angyal szerepel pajzstartóként.

Az **1918** novemberében kikiáltott köztársaság újra a **Kossuth-címet** választja hivatalos jelképül.

1919-ben a **Magyar Tanácsköztársaság** a Kossuth-címer használatát is eltörli, a hivatalos szervek gyakran az **ötágú csillagot** ábrázolják pecsétjeiken.

A két világháború között a **Horthy-korszak** címere ismét a **koronás kiscímer**.

A trianoni békekötés után az **irredenta mozgalmak** az 1915-ös **középcímet népszerűsítik**, majd 1938-tól a hadilobogókon is ez szerepel. A **nyilas hatalomátvétel** után a „**H**” betűt és a **nyilaskeresztet** illesztik a címerhez.

A II. világháború után rövid ideig a koronás kiscímer, majd **1946. február 1-től a Kossuth-címer a hivatalos**.

Az **1949. augusztusi alkotmány, szakítva több évszázados történelmi, nemzeti hagyományainkkal, magyar előzmények nélkül álló címet** emel nemzeti szimbólumaink közé. A Rákosi korszak címerének központi motívumai a kalapács és a búzakaralász. Fölöttük ábrázolják a kék mezőre sugarakat bocsátó vörös csillagot. A jelvény **heraldikai szempontból nem tekinthető címernek**, mivel figyelmen kívül hagyja azt az általános törvényszerűséget, hogy a címer elengedhetetlen eleme a címerpajzs.

Az **1956-os forradalom hatására újra a Kossuth-címet használják** egészen az **1957-es új törvényi szabályozásig**. Az ekkor elfogadott alkotmányban megkísérlik az 1949-es címer legsúlyosabb hibáit elkerülni. Az aranykeretes, vörössel, fehérrel és zölddel vágott pajzs már **hangsúlyozza nemzeti színeinket**, a vörös csillag csak sisakdíszként szerepel, és a búzakaralászt összefogó nemzetiszínű és vörös szalag fejezi ki a címer politikai tartalmát. Legfőbb **hibája, hogy nincs több száz éves magyar címerhagyományokra épülő, önálló heraldikai tartalma**. Csupán nemzeti színeinket ismétli meg, amelyek az egyszínű

ábrázolásokon - így például a pénzérméken - nem ismerhetők fel.

Alkotmányunk újraszabályozása kapcsán szükségszerűen merült fel az igény, hogy a magyar állam hivatalos szimbólumáról is rendelkezés szülessék, figyelembe véve a magyar címer évszázados történetét, így manapság újra a koronás kiscímer a hivatalos állami jelkép.

Irodalom:

Bertényi Iván: Új magyar címertan

Laszlovszky József: A magyar címer története

Ruffy Péter: Magyar ereklyék, magyar jelképek